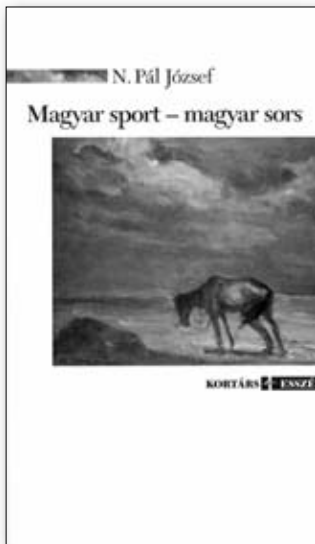

hogy ilyen pontosan megfeleltethető mesejegyekkel rendelkező nagyregény nem született mostanában. S akik esetleg vitatnák a fenti mese-attribútumokat, azok számára talán meggyőző érvként szolgál Horváth Viktor kijelentése: „a legobjektívebb történelem is mese”.

N. PÁL JÓZSEF
Magyar sport – magyar sors
 Kortárs Kiadó
 Budapest, 2009

Vincze Ferenc

UTÓVÉDHARC

„A sport, az olimpia – illetve mindaz, ami bennünket hozzáfűz – legyűrhetetlen vágyaink, reményeink, balekságunk és rászédhetőségünk tanúsága, a siker-, a hatalomvágy meg a lelkek mélyén őrzött isteni idea folytonos küzdelmének demonstrációja meg egy föladhatalatlan utóvédharc is persze.” Így fogalmaz N. Pál József *Magyar sport – magyar sors* című könyvének hátsó borítóján, s ezzel egyúttal ki is jelöli az értelmezés kereteit, lehetőségeit, miközben úgy vélem, e mondatba sikerült beleszorítania mindazt, ami az irodalomtörténeiszt, (eszme)történeiszt e sportról szóló könyv megírására indította.

Azonban az N. Pál József munkásságát ismerők rögtön megállapíthatják, e sportról való fölfogás nem magában áll, és ami talán a legfontosabb: nem elszigetelten.

Előző könyvének („*A megtartók jöjjenek...*”) előszavában így vall erről: „Fölfogásom ma is roppant eklektikus, mert azt aztán végképp sikerült a fejembe csempészni – nem volt nehéz –, hogy ennek a népnek a történelme az irodalma nélkül nem érthető meg, sőt, hogy csak abból érthető meg igazán. Így e két »diszciplína« számomra együtt mozog, egy irodalmi műre mint a történelmünkéről való tanúságtételre is nézek általában, ugyanakkor nagyon erős bennem a hajlam, hogy közös sorsunknak, úgy ahogy van, esztétikai, morális – tehát ember- és nemzetformáló! – »üzenetet« is tulajdonítsak.” Világosan kitetszik a fentebbi idézetből, hogy itt egy olyan elbeszélés vállalása körvonalazódik, amelyben az irodalmi műalkotások és a történelmi tények szoros, egymástól elválaszthatatlan összefüggésbe rendszereződnek, ami aztán a magyar nemzet történetének reprezentációjaként olvasható-olvasandó. Ezen olvasat egészül ki e könyv kapcsán a magyar sport történetével, amely – mint ahogy az előzőekben fogalmaztam – nem önmagában áll, hanem szorosan illeszkedik irodalom és történelem vázolt viszonyrendszerébe: „Számomra együtt mozdul az egész, a millennium körüli vitában (legyen-e olimpia Magyarországon vagy ne legyen), a Trianon utáni elzártságban és döbbetben, meg az ötvenes években reánk borult rabság kompenzációs tételsorában a »köztörténelem« s a sport szerepét nem tudom – de nem is akarom – széjjelválasztani. A sport története nemzetünk története – meg az újabb kori világ története – valamiképp, mondjunk bármit, ettől szabadulni nem lehet, a sport tradíció, jellemformáló emlékezet is, s ha nem így nézünk rá, az ördögé – a pénzszerzés, a büszkeség, a sikerhajhászás egyik látványos eszközévé – lesz csupán.” A kötet egyik tételmondataként is értelmezhető megállapítás szerkesen kapcsolódik az eddigiekben elmondottakhoz, és így történelem és irodalom a nemzet szempontjából olvasott egysége a sport nézőpontjának – eseményeinek és alakjainak – bevonásával egészül ki. Itt azonban megjegyzendő, hogy a sport bevonása az N. Pál József munkásságában domináló szemléletben nem újkeletű dolog, hiszen az akár már egy évtizede e témában született esszék jelezték a gondolatmenet ez irányban történt/történő tágulását.

A három nagy egységre (*Volt egyszer egy magyar labdarúgás...; Példák, legendák, tanulságok; Könyvek és évfordulók*) tagolt könyvnek

az előszó helyett álló *Vallomás négy évtizedről s egy könyv históriájáról* című bevezetése adja meg személyes hangvételét, s az utószó helyén szereplő *Hajrá magyarok! – A magyar sport történetének vázlatja* című átfogó esszé a személyes kötődések és motivációk szülte írások fölött álló, áttekintő jellegét. Az előszó helyén található írás jelentősége nem csupán abban áll, hogy a szerző számvetést készít, és egyben beszámol a sporthoz való kötődése kialakulásáról, hanem egyúttal azt a személyes megszólalásmódot is prezentálja, amelyhez kiválóan illik az N. Pál által választott műfaj: az esszé. Hiszen olyan elemző és értelmező kísérletek ezek, melyeket nemcsak az átfogó szemlélet és a szubjektív megszólalás fog és tart egybe, hanem egyúttal a szerző egyedi és sajátos stílusa is, amely különös mondatvezetésével, fordulataival, a szinte csak rá jellemző hasonlatokkal több helyen szétfeszíti az esszé kereteit, s a történetek, összefüggések és események elbeszélése már-már a széppróza határait súrolja.

Jellegzetes példaként említhető talán a *Mobács, Trianon, Bern...?* címet viselő írás, amelyben az olvasó végigkövetheti az Aranycsapat 1954-ben elszenvedett vereségéhez vezető útját, és teheti ezt úgy, hogy – miközben a szerző megkísérli felfejteni és értelmezni sporttörténetünk azóta sem feledett tragikus eseményét – egy pillanatig sem csökken a szövegben érzékelhető feszültség, szinte mindvégig izgulhatunk a csapatért. Hogy aztán az olvasó mennyiben hisz vagy nem hisz a – lélektani következtetéseket sem mellőző – logikusan végigvezetett fejtegetésnek, már más kérdés. Mindenesetre a meccset megelőző körülmények és tények ilyenén való összeolvasása a „miért?”-re adott, egy lehetséges válaszként is tétéleződhet, s emellett arról sem szabad megfeledkeznünk, ahogy a szerző összekapcsolja az 1954-es vereséget az 1956-ban leverett forradalommal: „A csapat s a nemzet sorsa összenőtt, a győzelem vágyában s a megalázottságban, a heroizmus emlékezetében s a reánk mért trauma feloldhatatlanságában egymás tükörképeivé lettek szinte, kölcsönös értelmezési keretökké, ha tetszik, s aki az egyikről gondolkodik, a másik törvényszerűségeinek lényegesebb elemeit is számba veheti akár.” Így, ebben az olvasatban a berni vereség a két évvel későbbi forradalom metaforájaként is értelmezhető, míg a kapcsolat fordítva is működhet: az Aranycsapat vereségét a forradalom bukása felől is láthatjuk N. Pál József szerint. A vereség felfejtése közben nemcsak sporttörténeti események válnak ebben az elbeszélésben fontossá, hanem azon társadalom- és politikatörténeti folyamatok és tények is, amelyek – például

a Rákosi-rendszer enyhülése, Sztálin 1953-as halála – hatással voltak/lehettek a sportbéli történésekre. A csoportmeccsek alatt alkalmazott magyar vagy német taktika bemutatása mellett N. Pál József nem tekint el attól sem, hogy a kommunista párt akkori – sportban „vállalt” – szerepét elemezze, s így értelmezésében – mint ahogy erről már szó volt – történelem és sport szoros egységben láttatik. És itt érdemes a bevezető esszében leírt mondattal összekötni sportot és irodalmat, hogy e rendszer és gondolatmenet lényege láthatóvá váljék: „Arra, hogy a magyar labdarúgás emelkedésének, tündöklésének, majd hanyatlásának mibenléte csak a magyar történelem tendenciáival párhuzamosan érthető meg, nem volt nehéz rájönni persze, meg arra sem – érzékenység s hit kell hozzá csupán –, hogy a sport nemcsak napi örömeinkre, de létezésünk értelmének, a Teremtő éretünk való szeretetének, a »megérintettség« állapotának felismerésére is szolgál. Így Ady, József Attila költészete, Csontváry színei, Bartók muzsikája, Balczó futása, Papp László öklözése, Egerszegi Krisztina úszása vagy Puskás játékának ihletett pillanatai között semmi különbség nincs a számomra ma már.” E szintén tételmondatként olvasható megállapítás fényében az alkotás olyan értelmezése tűnik elénk, amely szerint egy sportbéli eredmény és egy költészeti vagy prózai mű – az ihletettséget, a folyamatot és a végeredményt tekintve – megfeleltethetők egymásnak. Hogy így van-e, nem tudnám megmondani, mindenesetre N. Pál József elég meggyőzően állítja – és vallja – ezt, ami, úgy tűnik, a fentebb, az írárok által felvázolt világ egyik alapköve. Olyan sporteszmény körvonalazódik itt, amely az ókori olimpiák világát és légkörét idézi, ahogyan a szépirodalmi műről és ennek ihletéről vallott fölfogás is a transzcendens – Isten – jelenlétét feltételezi.

S míg a kötet első fejezetének írásai a magyar labdarúgás csillogásáról, de sokkal inkább az ötvenes évek óta folyamatosan történő hanyatlásáról és ennek okairól szólnak, addig a második fejezetben a sportolók kerülnek a középpontba, akik életükkel és pályafutásukkal nemcsak a „megérintettség” állapotára szolgálhatnak példával, hanem arra is, miként tud(hat) valamiféle „egység” megnyilvánulni az emberben: „Papp László e hősök egyik utolsó példánya volt, akinek fényét a sikert *csak* a sikerért hajszólo *versenyzők*, majd a lelkeket bódultan agresszív önérvényesítésre szólító *sztárok* korának eljövetele sem fakíthat meg. Benne nemcsak egy érdekekre szabdalt vagy »széj-jeldekonstruált« világ üzent önnön »egységéről«, de példája ama

szemléleti és érzéki »egységre« való ráismerés emlékezetét is megőrizte az időben.” S miközben egyre érthetőbbé válik a sportoló és a versenyző közötti különbség, az is világosan kitűnik ebből – és talán a fentebbi – idézet(ek)ből, hogy e rendszernek egyik logikája az ellentétekben való gondolkodás: egyik oldalon a hősként, másik oldalon a sztárként, versenyzőként meghatározott egyén áll, s a siker hajhászása mellett az alapvető különbség az egység megléte, pontosabban meg nem léte. Ez utóbbi pedig nem egyszerűen alapvető különbség, hanem az a lényegiség, amit N. Pál József írásai a sport mellett a történelemből és az irodalomból is gyakorta hiányolnak. E sportról szóló írások is többnyire annak adnak hangot, hogy voltak bizonyos kegyelmi pillanatok, amikor – jómagam így értem – az Istenben való kiválasztottság egy sportolóban, csapatban megnyilvánult, felismerhetővé vált. És ez az egység, melyet egyaránt jellemez az Istenben való hit és a vállalt nemzettudat, szemben áll valamiképp – a szerző szerint – posztmodern korunkkal: „Az egészre tekintő és erkölcselvű világképek szinte parancsszóra omlottak össze, valami posztmodernnek nevezett »állapotba« kerültünk – a folyamatot teoretikusan először diagnosztizáló Jean-Francois Lyotard könyve 1979-ben jelent meg –, egyre gyakrabban állítottuk, hogy a világ valójában értelmezhetetlen, meg hogy igazság nincsen, legföljebb »igazságok« vannak. Ez az utóbbi találmány aztán tökéletesen megfelelt mindazoknak, akik az egymás mellett élő vélemények (és persze hatalmi centrumok) közötti toleranciáról papolva saját érinthetlenségüket hirdetik és őrzik valójában, meg azoknak is, akik az erkölcsi kérdésfelvetést természetlen – és haszontalan – moralizálásnak tudják ebben az értékrelativizmusra fölesküdtött korban.”

E szintén tételmondatként értelmezhető kijelentés kapcsán, vállalva az *advocatus diaboli* szerepét, azért érdemes rámutatni e megállapítások kérdésességére – „posztmodern szempontból”. Mert a fentebbiekből mintha úgy tünne, hogy ismét ez a sokat átkozott, gyakran már szitokszóként emlegetett posztmodern lenne a felelős valamiért. Mert bizony kétélű ez a fegyver: ha kárhozzátjuk azt, aki saját véleményét és értékrendjét – még ha amaz az erkölcsi kérdésfelvetést természetlen moralizálásnak tartja is – hirdeti és őrzi, akkor mi a helyzet a sajátunkkal? Mert úgy vélem, N. Pál József is egy „véleményt”, egy értékrendet képvisel, és nem gondolnám, hogy ez az egyetlen lehetőség, ahogy láthatjuk világunkat. Mindkét esetben egy értelmezéssel van dolgunk (és gondolom, most relativizálok),

amely így vagy úgy, de létrehozza saját olvasatát a világról, társadalomról, múlttól, hagyományról. Egy vélemény, szempont vagy értékrend kizárólagossá tétele elég rossz emlékeket idéz, ezek képviselete, az értük való síkra szállás viszont mindenkori föladat, amit vállalni kell. S azért talán felesleges a posztmodern kárhoztatni, hogy lehetőséget biztosít arra, hogy a különböző értékrendek és értelmezések megjelenjenek, melyek természetüktől fogva megkísérelnek maguknak bizonyos elsőbbséget biztosítani – gond akkor van, ha bármelyikük kizárólagos véleményformálásra tör.

N. Pál József könyve olyan írásokat tartalmaz, amelyek a magyar irodalom, történelem és sport együttes értelmezésére, összeolvasására vállalkoznak. Ahogyan maga a szerző is említi, olyan egyedi és különleges szempontrendszer ez, amely – magam is úgy vélem – talán egyedüli jelenünkben. A sport illetően való fölfogása („A sport tükör, életünket a mindenséggel összekötő csoda, a hozzá való tehetség a Teremtő ajándéka, amit gondoznunk ezért a teremtett élet szándéka s parancsa szerint való kötelesség”) szorosan illeszkedik ahhoz a szemlélethez, mely együtt tekint történelemre és irodalomra, s így együtt e három – mások által külön kezelt – „diszciplína” különös, mégis logikájában és érzelmi motiváltságában olyan értelmezői látásmódot mutat, amelynek értékrendjében az egység az alapvető fundamentum. Annak ellenére az, hogy N. Pál József írásai mindvégig arról szólnak, hogy ez az egység már elveszett, és csak nagyon ritka pillanatokban válik elérhetővé, de leginkább csak érzékelhetővé. A magyar labdarúgás, tágabban a magyar sport folyamatainak leírása közben nem tesz mást, mint bemutatja, hogyan számolódott fel az az értékrend, amely mellett a könyv minden sora kiáll. Ezért a *mégis*-gesztusért tartom igen fontos könyvnek N. Pál József kötetét, még akkor is, ha vállalásaival, bizonyos összefüggések látásmódjával sok ponton nem értek egyet, hiszen korunkban nem feltétlenül egyetértésre, hanem termékeny párbeszédre van szükség.